

УДК 821.111/161.2:7.038.113.09

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863.2/29.209418>**Дмитро ДРОЗДОВСЬКИЙ,***orcid.org/0000-0002-2838-6086*

кандидат філологічних наук,

науковий співробітник відділу західних та слов'янських літератур

Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка

Національної академії наук України

(Київ, Україна) *drozдовskiy@ukr.net*

ТЕОРІЯ ПОСТПОСТМОДЕРНІСТСЬКОГО БРИТАНСЬКОГО РОМАНУ: СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ВІДМІННОСТЕЙ

У статті досліджено специфіку постпостмодерністського роману на матеріалі романів Великої Британії. Узагальнено виявлені в попередніх дослідженнях відмінності, які виокремлюють постпостмодерністський роман від постмодерністського на рівні філософії та принципів конструювання художнього світу. З'ясовано, що постпостмодерністський роман виявляє уявлення про дійсність як кількарівневий феномен, якому властивий «метафізичний детермінізм». Наголошено, що поняття «кількарівнева дійсність» може мати два трактування: як сукупності часових площин, віддалених у часі, або ж сукупності певних географічних просторів, у яких відбуваються події, поєднані спільною телеологічною інтенцією («метафізичний детермінізм»), або ж ідеться про сприйняття реальності як кількарівневого феномену, що не може бути до кінця розкритий ані з погляду містичних практик чи ірраціональних уявлень, ані з позиції раціональних підходів науки. У постпостмодерністському романі представлено інакший тип гри, яка відрізняється від постмодерністського настановою на онтологічну сутність: гра виникає внаслідок обмеженого пізнання розумом природи навколишньої матерії та її сприйняття свідомістю. Водночас і персонажі постпостмодерністських романів, і оповідачі аналізованих творів виявляють припущення про наявність «вищого розуму», що визначає закономірність розвитку світу на мікро- та макрорівнях, проте ці закономірності досі не можуть бути осмислені ані науково, ані в позанауковий спосіб. Наголошено на формах інкорпорації карнавалу до постпостмодерністського художнього світу, проте карнавал у постпостмодерністському творі набуває менш виразних функцій, ніж у постмодернізмі, постаючи одним із чинників реальності (часто таким, що розкриває небезпеки заміщення справжньої дійсності імітацією-реальністю). Зіставлено погляди вітчизняних дослідників зарубіжних літератур (Б. Шалагінова, Т. Бовсунівської, І. Кропивко та ін.) із британськими науковцями та встановлено, що окреслення сучасного літературного процесу Великої Британії в координатах постмодернізму не є коректним із методологічного погляду.

Ключові слова: постпостмодерністський роман, британський роман, реалізм, сучасний літературний процес, карнавал.

Dmytro DROZDOVSKIY,*orcid.org/0000-0002-2838-6086*

Candidate of Philological Sciences,

Academic Fellow at the Department of Western and Slavic Literatures

of Shevchenko Institute of Literature

of the National Academy of Sciences of Ukraine

(Kyiv, Ukraine) *drozдовskiy@ukr.net*

THEORY OF POST-POSTMODERN BRITISH NOVEL: SYSTEMATIZING DIFFERENCES

In the paper, the author has examined the specifics of the post-postmodern novel based on British novels. The differences that distinguish the post-postmodern novel from the postmodern at the philosophical level and the principles of constructing the world have been generalized in previous studies and developed in this research. It has been found out that the post-postmodern novel reveals the notion of reality as a multifaceted phenomenon, between the levels of which there is a metaphysical determinism that has an impact on the narrative logic in the texts. It is emphasized that the concept of "multifaceted reality" can have two interpretations: as a set of temporal planes distant in time or a set of certain geographical spaces in which events occur, combined with a teleological intention ("metaphysical determinism"), or the perception of reality as a multifaceted phenomenon that cannot be fully revealed either from the point of view of sciences or beyond sciences practices, irrational theories. The post-postmodern novel exploits a different type of game, which differs from the postmodern one in the ontological essence: the game arises due to the limited knowledge of the mind of the nature of the surroundings and its perception by consciousness of the characters. At the same time, both the characters

of post-postmodern novels and the narrators of the analyzed texts consider that fact of existence of a "Supreme mind" that determines the world development in the novels at the macro- and macro- levels, however, these developments cannot be explained scientifically or according to mystical approaches. It is stated that the analysis of the post-postmodern novels should take into account the forms of incorporation of the carnival into the post-postmodern world, because the carnival in the post-postmodern texts acquires less functions than in postmodernism having become one of the factors of reality (often revealing the dangers of replacing true reality with its imitation). The views of Ukrainian scholars (B. Shalahinov, T. Bovsunivska, I. Kropyvko, etc.) are compared to British researchers of the contemporary novel and it is established the theory of the contemporary literary process of Great Britain in the coordinates of the post-postmodernism.

Key words: post-postmodern novel, British fiction, realisms, contemporary literary process, carnival.

Постановка проблеми. Постпостмодерністський роман (поняття «постпостмодернізм» особливо поширилося в літературознавстві після праці Дж. Нілона (Nealon, 2012)) пропонує інакший тип гри порівняно з постмодерністським. Крім того, доцільно розмежувати постпостмодерністський карнавал від постмодерністського. Якщо у площині постмодернізму карнавал є ключовою метажанровою формою, то в постпостмодернізмі – лише одним із елементів художньої картини світу, яка структурно кількавимірна. Натомість ключова роль на рівні метажанрової форми відведена містерії (в попередніх дослідженнях цю тезу Б. Шалагінова (Шалагінов, 2011) було підтверджено результатами власного аналізу британських постпостмодерністських романів).

Кількавимірність постпостмодерністського роману детермінована або 1) репрезентацією різних часових площин (ідеться про поєднання в одному романі різних часових фрагментів художньої реальності, як у «Хмарному атласі» Д. Мітчелла або ж у «Маленькому незнайомці» С. Вотерс) або 2) йдеться про феномен сприйняття реальності як деформованого й, відповідно, множинного явища, що існує у свідомості персонажів як простір, у якому міститься «шпарина» до *метафізичного*. Під метафізичним розумію не лише *трансцендентальне* або ж *містично-релігійне*, а й те, що не вписується в закони фізики, що персонажі романів не можуть пояснити з позиції раціонального знання, наукової логіки й емпірики.

Аналіз досліджень. На думку дослідників, «сучасна культура, відмовляючись від «естетики інтенції», проголошує недовіру до інституцій, авторитетів, ідей на користь конкретики, естетики особистого досвіду, приватності <...>. У такий спосіб постмодерністський текст апелює не так до знань читача, як до його відчуттів, досвіду переживання емоцій, здатності помітити відмінності між собою й Іншим, яким виступає наратор / персонаж» (Кропивко, 2019: 100). Поняття «естетика інтенції» І. Кропивко бере з праці Беати Утковської «Poeci „bruLi nu” – kontestatorzy czy moralisci? Na podstawie pierwszej, tzw. “fioletowej” serii publikacji» (biblioteka, 1992). На думку

дослідниці, «інформативно-знаково-симулякрена специфіка постмодерного існування людини має аналоги у принципах функціонування постмодерністських текстів, зокрема в постулюванні всезнаковості культури (світ як текст) як поля знаків без усталених значень, що є джерелом і способом існування. Знаки культури не апелюють до позатекстової реальності як джерела смислу, її не існує» (Кропивко, 2019: 98). Зазначені ідеї, які частково стосуються постпостмодерністського тексту, розвиваються і видозмінюються у сучасному літературному процесі. Передусім ідеться про апеляцію з боку оповідача або персонажів не лише до приватного переживання емоцій, що є важливим у постпостмодернізмі, а й також до площини знань. Інакше без цього складно зрозуміти значну кількість наукових медичних термінів, наприклад, репрезентованих у романах «Субота» й «Амстердам» І. Мак'юена. Крім того, математичні терміни, фізичні явища в їх термінологічному представленні наявні і в романі «Дивний випадок із собакою вночі» М. Геддона.

«Естетика інтенції» (за Б. Утковською та І. Кропивко) реактуалізована в постпостмодерністському дискурсі, у якому зведено разом ігрове й інтенційне, причому кореляції між цими категоріями настільки дифузовані, що серйозне може бути симулякром, який не має сенсотворчої інтенції, а гра (наприклад, своєрідна комунікативна гра між Генрі й нападником у «Суботі» І. Мак'юена) може бути поштовхом до раціональних узагальнень, важливої систематизації зовнішніх даних, а це дає можливість глибше подивитися на сутність речей і зрозуміти те, що перебуває не на поверхні (як хвороба нападника, його невралгічне захворювання в «Суботі»). Крім того, інтенційність закладена в самій природі сконструйованого художнього твору, у якому можливі внутрішні заміщення дійсності («Хмарний атлас» Д. Мітчелла, «Маленький незнайомець» С. Вотерс), проте вони не руйнують відчуття (і уявлення, побудоване на гіпотетичному припущенні) персонажів або ж наратора в наявності того, що називаємо «метафізичним детермінізмом». Карнавальність, уведена до постпостмодерністських художніх

світів, виявляє свою функцію саме в тому, що І. Кропивко визначає як «інформативно-знаково-симулякрива специфіка постмодерного існування людини» (Кропивко, 2019: 98), оскільки інтенції, які визначають формування симулякрів, представлені в різні епохи та є частиною ідеології та політики. Водночас важливе не лише функціонування карнавальності або ж наявності карнавалу як своєрідного (часто модифікованого) ритуалу, а його розпізнання, ідентифікація, що дає можливість актуалізувати та інтенсифікувати раціональні зусилля, спрямовані на протистояння такій «грі», яка може бути джерелом творення хаосу й чинником цивілізаційних загроз (у постпостмодерністському романі експліковано протистояння людини абсурдній дійсності).

Мета статті – схарактеризувати жанрову модель постпостмодерністського роману на матеріалі британської романістики, запропонувавши теоретичні підходи для аналізу постпостмодерністських романів.

Виклад основного матеріалу. Філософські моделі сприйняття світу, світоглядні настанови персонажів британських романів, написаних після 2000 р., виявляють систему нових підходів у взаємодії між людиною й соціумом, людиною та природою та ін. Окремий блок романів репрезентує мотив реактуалізації постпросвітницьких настанов із переважанням емпірично-наукового мислення. Такі персонажі не сприймають художності, відмовляються від метафор і не розуміють сенсу в художній літературі, яка в своїй суті для них є підміною понять (метафора в перекладі з давньогрец. – «перенесення»), тобто система художніх тропів і фігур, що визначає ядро художньої мови й, відповідно, формує дискурс художньої літератури, непридатна для того, щоб давати комплекс адекватних сьогоденню знань і уявлень про світ.

У романі «Спокута» І. Мак'юена конструювання художньої реальності типологічно зіставляється з реальним плином подій, причому Брайоні Толліс визначає цінність обох типів реальності, не надаючи перевагу жодному з них.

У романі «Дивний випадок із собакою вночі» М. Геддона узагальнено побоювання, представлені і в низці інших британських романів і зумовлених посиленням ситуації постправди, коли неможливо розрізнити, чи реальність, яку реконструюють медіа, справжня, чи інформаційний простір є частиною державної ідеології або ж ідеології певної спільноти, що прагне утвердити свою владу. Зазначена проблема осмислена в романі «Хмарний атлас» Д. Мітчелла. Крім того, специфіка конструювання медіадійсності відо-

брана (хоча б і в іронічному ключі) як у британських романах («Амстердам» І. Мак'юена), так і загалом у сучасному європейському романі (Умберто Еко, Паоло Джордано та ін.). Медіа слугують інструментом поширення влади, за допомогою медіа відбувається творення імітат-дискурсу, який у свідомості реципієнтів заміщує уявлення про справжню дійсність і її ідеологічно детермінований замітник.

Персонажі (і, відповідно, автори) порушують питання про відмову від тих прийомів (тропів, фігур та ін.), котрі сприяють модифікації реальності в уявленні реципієнтів. З огляду на це в сучасному британському романі (тенденція помітна і в інших європейських літературах) відбувається залучення елементів, покликаних оприятити зближення художньої дійсності твору з реальною дійсністю (ідеться про алюзії до реальних політичних персоналій, наприклад, Т. Блера, Т. Кромвелля), так і про порушення актуальних для британського суспільства соціально-політичних питань, обговорення яких мало місце в дійсності (політика підтримки людей з аутизмом та ін.). Така тенденція забезпечує актуалізацію реалістичних настанов, представлення реалізму (реалізмів) як стильового напрямку, що має особливу значущість у річищі постпостмодерністського роману.

Британські теоретики наголошують на представленні в річищі сучасного роману *реалізмів*, оскільки йдеться про відмінні стильові течії, об'єднані філософською інтенцією, реалізованою у світоглядних позиціях персонажів: 1) настанова на вивчення реальності за допомогою сучасних технологій, 2) прагнення максимально верифікувати дані й сприймати реальність аналітично, 3) виявляти наукові підходи до конструювання власної життєвої траєкторії та ін.). Подібні тенденції оприявнюють, на думку С. Влакос, неопозитивістський поворот британського постпостмодерністського роману, який водночас репрезентує метафізичні уявлення, детерміновані ідеями І. Канта, вченням про «річ-у-собі» тощо (The Routledge Companion, 2018: 101, 103, 107, 111).

Карнавал у постпостмодерністському творі постає одним із елементів загальної системи, він підпорядковує поведінку окремих персонажів, причому аналіз романів показує, що в постпостмодерністських творах експліковано карнавал як один із чинників побудови дистопійного світу майбутнього («Хмарний атлас»), який завершується апокаліпсисом саме через те, що карнавальний спосіб світосприйняття унеможливорює раціональне сприйняття дійсності й не дає можливості виявити закладені в ній форми ідеологічного

контролю, маніпуляцій із боку інститутів влади та ін.

Постмодерний карнавал актуалізує принцип гри, який у постпостмодернізмі набуває нової сутності. Постпостмодерністська гра може бути пояснена у традиціях філософії Г.-Г. Гадамера і набуває статусу онтологічного явища. Гра допомагає зіставити різні фрагменти реальності, подивитися на дійсність як на множинний феномен, у якому, проте, між різними віддаленими в часі та просторі (або ж у свідомості та підсвідомості персонажів) фрагментами існують зв'язки, котрі дають можливість утвердити ідею про «метафізичний детермінізм» постпостмодерністського роману, про що вже ішлося в попередніх дослідженнях (Дроздовський, 2019).

Важливою рисою постпостмодерністської картини світу є її іманентна *гетерогенність* і поєднання різних компонентів, які, проте, не формують еклектичної системи, а підпорядковані ідеї. Отже, художній простір постпостмодерністського роману є *телеологічним*; у ньому представлено реалізацію ідеї, що має стосунок до сьогоденного життя й у Великій Британії, і загалом на планеті (тероризму, захисту людей із особливими потребами, формування нової політики для біженців тощо).

Крім того, оповідачеві постпостмодерністського роману властива *рефлексійність*, яка є черговим етапом у розвитку інтелектуалізації роману Великої Британії. Ідеться про осмислення смерті, тіла, старіння, що у ХХ ст. були ключовими в літературі екзистенціалізму. Екзистенціалістський світогляд розкриває колізію між персонажами, котрі перебувають у ситуації вибору між життям і смертю, осмислюючи власний досвід, згадуючи минуле, формулюючи громадянську позицію задля опору реальності абсурду. Дійсність навколо персонажів (Генрі в «Суботі» І. Мак'юена, Кристофер у «Дивному випадку...» М. Геддона, Джон в «Угамуйте мене» М. Дж. Гайленд) нагадує абсурд, у якому вирують афекти, емоційні зіткнення, що визначають комунікацію, вчинки, поведінкові реакції, взаємодію та ін. Проте афектованість, властива зовнішньому світу, визначає наявність у ньому ситуацій, які неможливо пояснити раціонально. Емоційність сприйняття реальності унеможливує опір абсурду. Мотив протистояння хаосу навколишньої дійсності постає ключовим у постпостмодерністському наративі. Емоційні чинники в житті персонажів заважають раціональному пізнанню дійсності, а це зумовлює відмінності, які провокують конфлікти як на рівні міжперсональному, колективному, так і на рівні

спільнот, котрі мають різні світоглядні настанови, зумовлені культурними традиціями, релігійною специфікою та ін.

Британські письменники в постпостмодерністських романах повертаються до реалістично-подібного відтворення дійсності, визначаючи корпус референцій до позалітературної дійсності, що потверджує теоретичні міркування Т. Бовсунівської (Бовсунівська, 2017: 201). У такому разі реципієнти здобувають імпульс до критичного осмислення соціально-політичних «Дитина в часі» І. Мак'юена), релігійно-політичних («Субота» І. Мак'юена), медичних («Субота», «Амстердам» І. Мак'юена, «Дивний випадок...» М. Геддона) проблем, що становлять важливий сегмент реальних проблем, із якими доводиться мати справу в житті.

Наявність у наративах медичної термінології (Г. Марш, І. Мак'юен та ін.) визначає потребу в особливій читацькій компетентності, яка відсилає до позалітературного контексту, до обізнаності в питаннях медицини, медичних реформ у британському суспільстві. Так, роман «Дивний випадок...» збігся у часі з активним обговоренням у Великій Британії реформи, пов'язаної з визначенням соціального статусу для людей із хворобами на кшталт аутизму (див.: Murray, 2008). Зазначені тенденції актуалізують шукання у площині *онтології дійсності* (The Routledge Companion, 2018: 101, 106), а також реактуалізують новий етап літературної репрезентації екзистенційних ситуацій, зумовлених розвитком медичної проблематики в постпостмодернізмі. Теми старіння, розмисли про нейрофізіологічну природу свідомості, про сприйняття тіла на різних етапах дорослішання, аналіз біохімічних і нанотехнологічних відкриттів, що дають можливість глибше усвідомити феномени життя й смерті та ін., зумовлюють потребу в реалістично-подібному зображенні художньої реальності. У постпостмодерністських романах репрезентовано різних персонажів із різними позиціями, поглядами. Іронія є чинником самостворення персонажів, проте не є загальнотекстовим модусом. Іронічний модус покликаний у метамодерністському ключі (Vermeulen, Van Den Akker, 2010) зблизити те, що в модернізмі та постмодернізмі було розмежованим. Крім того, дослідники наголошують на обмеженнях, які детермінувала постмодерністська іронія: «Wallace drew attention to the essentially negative qualities of postmodern irony and to the fact that its critical or counter-cultural potential had been incorporated within mainstream culture anyway» (The Routledge Companion, 2018: 109).

Дослідження постпостмодерністського британського роману сьогодні дає можливість систематизувати виявлені риси та запропонувати аналіз постпостмодерністських творів для виявлення їх світоглядної й наративної специфіки, яка визначатиме лінії трансформації жанру у рчищі сучасного літературного процесу.

Першим важливим компонентом аналізу як на світоглядному, так і на наративному рівнях є поняття «displacement» («переміщення») (The Routledge Companion, 2018: 239–249). Його наявність визначатиме зсуви у конструюванні художнього нарративу, який у постпостмодерністській площині апіорі є кількарівневим. Зсуви можуть бути притаманні також і світогляду персонажів, котрі сприймають реальність як явище з кількома рівнями. Така множинність може бути детермінована психічною специфікою, спричиненою травмами, здобутими на війні, та ін. («Маленький незнайомец»), або ж може бути наслідком невралгічних і генетичних захворювань («Субота»). Крім того, «переміщення» може бути реалізоване на рівні мотиву, пов'язаного з переміщенням персонажів, які з одного соціокультурного простору потрапляють в інший, виявляючи потребу підлаштуватися під нього, сформувати новий тип ідентичності, що є транскультурною і гібридною (романи І. Адхіамбо Овуор, М. Геміда (Хаміда)). Проте постпостмодерна гібридність є не результатом розщеплення однієї ідентичності в іншій, йдеться про транскультурну гібридність, яка передбачає наявність «додаткової цінності» внаслідок взаємодії різних досвідів, культурних традицій тощо.

На філософському рівні маємо реактуалізацію ідей філософії німецького романтизму, явлених у працях І. Канта, Ф. Шеллінга, Ф. Ніцше та ін. Йдеться про ідею потенціювання матерії, про феномен «речі-в-собі», про переоцінку всіх цінностей та ідею вічного повернення, про відхід від метафізики й одночасне повернення до метафізичного як частини трансцендентального, що в постпостмодерністських творах не заперечується, але й не може бути підтверджено в парадигмі науки (наявних знань і технологій). Постпостмодерністський нарратив може бути представлений як ланцюг ситуацій, експлікованих у різні культурно-історичні періоди, відділених у часі, але об'єднаних спільною інтенцією, яку в представленій теорії постпостмодерністського роману називаємо «метафізичним детермінізмом». Постпостмодерністські персонажі або оповідачі висловлюють міркування про реальність на основі математичних і фізичних законів, біологічних закономір-

ностей та ін., водночас у полі їхніх філософувань перебувають такі феномени, як дружба, смерть, творчість та ін., які досі не мають однозначного пояснення («Субота»).

Постпостмодерністська чуттєвість виявляє себе як поєднання непеєднуваного досі: йдеться про відмову від постмодерністської тотальної іронічності (The Routledge Companion, 2018: 109), про наявність скептичного ставлення до дійсності й водночас можливість бути відкритим до світу, інтегрувати у власну ідентичність і світогляд нові досвіди, емоції, що формують інакший тип ідентичності. Постпостмодерністський персонаж британського роману шукає для себе таку життєву парадигму, у якій відчуватиме безпеку. Таким простором безпечного життя може бути світ власних уявлень, ведення щоденника з фіксацією всіх знахідок і відкриттів тощо. Натомість простір «дому» може бути зображено як світ конфліктів, непорозумінь, небезпеки (як на індивідуальному рівні, так і на колективному, коли описано мотив міграційних переміщень персонажів у пошуках нового дому й розрив із етнічним домом як простором страхів, небезпек, війни та ін.). Постпостмодерністська чуттєвість реалізує вітальність життя, тобто пошуки персонажів побудувати суспільство без симулякрів, неправди.

Висновки. Отже, доцільно зазначити, що постпостмодерністський світогляд виявляє шукання у площині сенсів, які реалізують потенціювання матерії, перехід за принципом «+1» (прирощування моральних якостей, інтелекту, технологій, орієнтованих на побудову гармонічного, справедливого, безпечного життя). Водночас постпостмодерністський художній простір постає ситуацією подвійних чи множинних реальностей, у яких неможливо достеменно оцінити цінність кожного вчинку або ж його заміщення фікційним учинком («Спокута» І. Мак'юена). Будь-яка подія породжує комплекс інших ситуацій, що мають свою цінність. Водночас на філософському, зокрема епістемологічному, рівні в таких романах порушено питання про цінність як справжнього, «фізичного» життя персонажів, так і їхніх фікційних заміщень або ж проєкцій імагінативного простору, який має важливу цінність для постпостмодерністських героїв, оскільки є формою їх захисту від дійсності травм і конфліктів.

Постпостмодерністський нарратив релятивізує реальність, показуючи її потенційну множинність, неодномірність, але також і прагне встановити істину як метафізичний феномен, котрий визначає логіку планетарних продій або ж розвиток родій на макрорівні, якому, на думку оповідачів або персо-

нажив, властива заданість, що не може бути до кінця пояснена в науковий спосіб. Постпостмодерністський роман реактуалізує важливість розуму, який допомагає протистояти хаосу. Водночас акцентуація на мотивах пізнання зумовлює трагічні ситуації екзистенційного вибору, відкриття прихованих сторінок, що мають психоемоційний вплив на персонажів, змінюючи їх світогляд і моделі поведінки. Зазначена точка конфлікту й подальша зміна світовідчуття є частиною мотиву містеріального апофеозу, після якого персонажі «очищуються», здобувають нове знання про себе та світ, відкидають усе зайве та несуттєве, натомість набуваючи новий досвід, який допомагає в пошуках сенсів

у власному житті. Для постпостмодерністського персонажа особливої ваги набуває категорія *цінності*, оскільки власне життя розглядається як можливість створити щось нове, просунути в пізнанні дійсності, в розкритті певних законів, що прояснюють глибинний рівень життя («Дивний випадок...»), у якому Крістофер уже в підлітковому віці уявляє власне наукове майбутнє). Знання у постпостмодерністській парадигмі сприймають як цінність, водночас ціннісним є й те, що не піддається суто раціональному поясненню, як творчість («Субота» І. Мак'юена), проте що дає можливість відчувати насолоду, пережити екстатичний момент тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бовсунівська Т. В. Теорія роману : навчальний посібник. Київ : ВПЦ «Київський університет». 2017. 448 с.
2. Гайленд М. Дж. Угамуйте мене / пер. з англ. В. Дмитрук. Львів : Кальварія, 2008. 248 с.
3. Дроздовський Д. Дискурс транскультурації в сучасних британських романах: ревізія архетипу Дому. *Філологічний дискурс*. 2020. № 10. С. 39–50. DOI: <https://doi.org/10.31475/fil.dys.2020.10.04>.
4. Дроздовський Д. Метафізичний детермінізм і постметафізичне мислення в романі «Хмарний атлас» Д. Мітчелла. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія : Філологія*. 2019. Т. 30 (69). № 3. Ч. 2. С. 160–165. DOI: <https://doi.org/10.32838/2663-6069/2019.3-2/29>
5. Дроздовський Д. Містерія й карнавал як метаформи постпостмодерністського британського роману. *Філологічний дискурс*. 2019. Вип. 9. С. 47–64. DOI: <https://doi.org/10.31475/fil.dys.2019.09.05>.
6. Кропивко І. Українська і польська постмодерна проза (карнавал, фрагментація, фронтір) : монографія. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2019. 524 с.
7. Мак'юен І. Амстердам / пер. з англ. О. Смольницької. Київ : Видавничка група КМ-БУКС, 2017. 224 с.
8. Мак'юен І. Спокута / пер. з англ. В. Дмитрук. Львів : Кальварія, 2008. 344 с.
9. Мак'юен І. Субота / пер. з англ. В. Дмитрук. Львів : Кальварія, 2007. 256 с.
10. Шалагінов Б. Карнавал і містерія: роздуми про історичні долі двох метаформ європейського мистецтва. *Всесвіт*. 2011. № 3–4. С. 249–255.
11. Haddon M. *The Curious Incident of the Dog in the Night-Time*. London : Vintage, 2004. 226 p.
12. Mitchell D. *Cloud Atlas: a novel*. London : Random House, 2004. 509 p.
13. Murray S. *Representing Autism: Culture, Narrative, Fascination*. Liverpool : Liverpool University Press, 2008. 236 p.
14. Nealon J. *Post-Postmodernism; or, The Cultural Logic of Just-in-Time Capitalism*. Stanford : Stanford University Press, 2012. 241 p.
15. *The Routledge Companion to Twenty-First Century Literary Fiction*; edited by D. O'Gorman and R. Eaglestone. London – New York : Routledge, 2018. 474 p.
16. Vermeulen T., Van Den Akker R. Notes on Metamodernism. *Journal of Aesthetics and Culture*. 2010. 2.0. P. 1–14.

REFERENCES

1. Bovsunivska T. (2017). *Teoriia romanu; navch. posib. [Theory of Novel; manual]*. Kyiv: VPTs "Kyivskiy universytet". 448 s. [in Ukrainian].
2. Drozdovskyi D. (2018). *Autychne myslennia y ekzystentsialistski vymiry postpostmodernizmu [Autistic Way of Thinking and Existentialistic Dimensions of Postpostmodernism]*. *Pytannia literaturoznavstva [Problems of Literary Criticism]*. № 98. P. 301–316. <https://doi.org/10.31861/pytlit2018.98.301> [in Ukrainian].
3. Drozdovskyi D. (2020). *Dyskurs transkultyratsii v suchasnykh brytanskykh romanakh: reviziia arkhetypu Domu [Discourse of Transculturation in the Contemporary British Novels: Revision of Home as an Archetype]*. *Filolohichnyi dyskurs [Philological discourse]*. № 10. P. 39–50. DOI: <https://doi.org/10.31475/fil.dys.2020.10.04> [in Ukrainian].
4. Drozdovskyi D. (2019). *Metafizychnyi determinizm i postmetafizychno myslennia v romani "Khmarnyi atlas" D. Mitchella [Metaphysical Determinism and Postmetaphysical Thinking in D. Mitchell's "Cloud Atlas"]*. *Vcheni zapysky Tavriiskoho natsionalnoho universytetu imeni V. I. Vernadskoho. Seriya: Filolohiia [Scientific bulletin of V.I. Vernadskyi Tavriya National University]*. V. 30 (69). № 3. Part 2. P. 160–165. DOI: <https://doi.org/10.32838/2663-6069/2019.3-2/29> [in Ukrainian].
5. Drozdovskyi D. (2019). *Misteriia y karnaval yak metaformy postpostmodernistskoho brytanskoho romanu [Mystery and Carnival as Metaforms of Post-Postmodernistic British Novel]*. *Filolohichnyi dyskurs [Philological Discourse]*. Vyp. 9. P. 47–64. DOI: <https://doi.org/10.31475/fil.dys.2019.09.05> [in Ukrainian].
6. Haddon M. (2004). *The Curious Incident of the Dog in the Night-Time*. London: Vintage.

7. Hyland M. J. (2008). *Uhamuite mene [Carry Me Down]*. Lviv: Kalvariia [in Ukrainian].
8. Kropyvko I (2019). *Ukrainska i polska postmoderna proza (karnaval, frahmentatsiia, frontyr): monohrafiia [Ukrainian and Polish postmodern prose (carnival, fragmentation, frontier): monograph]*. Kyiv: Vydavnychi dim Dmytra Buraho [in Ukrainian].
9. Mak'iuen I. (2017). *Amsterdam [Amsterdam]*. Kyiv: Vydavnycha hrupa KM-BUKS [in Ukrainian].
10. Mak'iuen I. (2008). *Spokuta [Atonement]*. Lviv: Kalvariia [in Ukrainian].
11. Mak'iuen I. (2007). *Subota [Saturday]*. Lviv: Kalvariia [in Ukrainian].
12. Mitchel D. (2004). *Cloud Atlas: a novel*. London: Random House.
13. Miroshnychenko L. (2012). Paratekst i yoho funktsii u romani Doris Lessing "Ushchelyna" [The Paratext and its Functions in Doris Lessing's Novel "The Cleft"]. *Inozemna filolohiia [Foreign philology]*. Vyp. 124. P. 269–277. DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/fpl.2012.124.377> [in Ukrainian].
14. Shalahinov B. (2011). Karnaval i misteriiia: rozdumy pro istorychni doli dvokh metaform yevropeiskoho mystetstva [Carnival and Mystery: Reflections on the Historical Destiny of Two Metformas of European Art]. *Vsesvit [Universe]*. № 3–4. P. 249–255 [in Ukrainian].
15. *The Routledge Companion to Twenty-First Century Literary Fiction (2018)*; edited by D. O'Gorman and R. Eaglestone. London – New York: Routledge. 474 p.
16. Vermeulen T., Van Den Akker R. (2010). Notes on Metamodernism. *Journal of Aesthetics and Culture*. 2.0. P. 1–14.